

НАВУКОВЫ, НАВУКОВА-МЕТАДЫЧНЫ ІЛЮСТРАВАНЫ ЧАСОПІС

Заснавальнікі:

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь,
 Інстытут гісторыі Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі,
 Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Беларускае таварыства «Веды»

Рэдакцыйная калегія:

Галоўны
 рэдактар
 Васіль
 Кушнер

Сымон Барыс (рэдактар аддзела), Канстанцін Бандарэнка, Пётр Брыгадзін, Рыгор Васілевіч, Максім Гальпяровіч (адказны сакратар), Анатоль Грыцкевіч, Мікалай Забаўскі, Анатоль Зелянкоў, Віктар Іўчанкаў, Аляксандр Каваленя, Міхаіл Касцюк, Уладзімір Ключня, Венямін Космач, Уладзімір Кошалеў, Уладзімір Ладысеў, Рыгор Лазько, Аляксандр Лакотка, Аляксей Літвін, Павел Лойка, Анатоль Люты, Барыс Ляпешка, Вольга Ляўко, Уладзімір Малахаў (мастацкі рэдактар), Ігар Марзалюк, Наталля Матусевіч (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір Навіцкі, Аляксандр Радзькоў, Аркадзь Русецкі, Вячаслаў Селяменеў, Аляксандр Смолік, Васіль Стражаў, Сяргей Ходзін, Мечыслаў Часноўскі, Васіль Шайкоў, Алег Яноўскі.

Рэдакцыйная рада:

Уладзімір Адамушка, Тамара Анціховіч, Мікалай Базилюеў, Юрый Бохан (старшыня рады), Васіль Бушчык, Аляксандр Вабішчэвіч, Ала Галубовіч, Валерый Галубовіч, Надзея Ганушчанка, Андрэй Гарбацкі, Уладзімір Гілеп, Ядвіга Грыгаровіч, Аляксандр Гужалоўскі, Таісія Доўнар, Ларыса Жэрка, Андрэй Каракін, Аляксандр Кахановіч, Іван Крэнь, Уладзімір Лемяшонак, Леанід Лойка, Валерый Марозаў, Святлана Марозава, Леанід Мартынаў, Ян Мілеўскі, Антон Мірановіч, Вольга Нячай, Сяргей Рашэтнікаў, Таццяна Румянцава, Якаў Рыер, Віталь Скалабан, Алег Слука, Мікалай Сташкевіч, Валерый Талкачоў, Уладзімір Тугай, Віктар Фядосік, Анатоль Шаркоў, Віктар Шматаў, Захар Шыбека, Эдмунд Ярмусік.

ЗМЕСТ

ДА 20-ГОДДЗЯ ЧАРНОБЫЛЬСКОЙ АВАРЫІ

Уладзімір Навіцкі	Беларусь і праблемы ліквідацыі наступстваў аварыі на Чарнобыльскай АЭС	3
-------------------	--	---

ПАЛІТЫЧНАЯ ГІСТОРЫЯ

Зоя Куніцкая	Заходняя вобласць: процівага ці крок наперад да беларускай дзяржаўнасці?	11
Анатоль Трафімчык	Беларуска-ўкраінскае размежаванне па Берасцейска-Пінскаму Палессю	17

ГІСТОРЫЯ КУЛЬТУРЫ

Вольга Лабачэўская	Саламяныя царскія вароты: новая знаходка	24
--------------------	--	----

ЛЮДЗІ ГІСТАРЫЧНАЯ НАВУКІ

Мікалай Токараў	Усевалад Ігнатоўскі і стварэнне Беларускай Акадэміі навук (Да 125-годдзя з дня нараджэння вучонага)	28
Анатоль Валахановіч	Самабытны даследчык гісторыі старажытнай Беларусі (Да 85-годдзя з дня нараджэння Мікалая Іванавіча Ермаловіча)	35

АРХЕАЛОГІЯ		
Вольга Мядзведзева	Рэалістычныя шахматныя фігуры сярэднявечнай Беларусі	41
МЕТОДЫКА. ВОПЫТ		
Вольга Грузд	Абагульняючы ўрок па сусветнай гісторыі (VI клас)	46
Зінаіда Філасаф, Юлія Пятроўская	Турнір “Гісторыя Беларусі ў сярэднявечкоўі” (VI клас)	48
Таццяна Жук	БССР у гады Вялікай Айчыннай вайны (IX клас)	50
Зоя Пашкова	Інтэграваныя ўрокі па гісторыі і сусветнай мастацкай культуры	54
Зоя Пашкова	Памяць аб вайне (XI клас)	57
Данута Кургановіч	Алімпійскія гульні і Беларусь (выхаваўчая гадзіна) (X клас)	61
	Бібліяграфія па метадыцы выкладання гісторыі ў “Беларускім гістарычным часопісе” (1993—2005 гг.)	69
Аляксандр Корзюк	Народны музей “Вызваленне Беларусі”: 40 гадоў няспыннага пошуку	70
НАВУКОВАЕ І ГРАМАДСКАЕ ЖЫЦЦЁ		
Анатоль Валахановіч	Навуковая канферэнцыя, прысвечаная таленавітаму беларускаму вучонаму Мікалаю Улашчэску	77
	Содержание	79
	Summary	80

У адпаведнасці з загадам
Вышэйшай атэстацыйнай камісіі
ад 04.07.2005 г. № 101
«Беларускі гістарычны часопіс»
уключаючы ў Пералік навуковых выданняў
Рэспублікі Беларусь для апублікавання
вынікаў дысертацыйных даследаванняў
па гістарычных, палітычных, педагагічных,
філасофскіх і юрыдычных навук,
а таксама ў адпаведнасці з загадам
ад 05.10.2005 г. № 143 —
па мастацтвазнаўстве і культуралогіі.

Адрас рэдакцыі: 220072, Мінск,
вул. Акадэмічная, 1, пакой 401;
220050, Мінск, вул. Ленінградская, 14, пакой 707.
Тэлефоны: (017) 284-27-00, 209-54-63;
факс: 284-27-00.
<http://aiv.by>; e-mail: aiv@aiv.by, bhc@aiv.by.
Установа «Выдавецтва «Адукацыя і выхаванне».
Падпісана да друку 04.04.2006 г. Афсетны друк.
Фармат 60x84¹/₈.
Ум. друк. арк. 9,3. Ул.-выд. арк. 11.
Наклад 2117 асобнікаў. Зак. 0509.
Надрукавана ў друкарні РУП «Прамадрук».
Ліцэнзія № 02330/0148775 ад 30.04.2004 г.
220049, г. Мінск, вул. Чарняхоўскага, 3.

Да ведама аўтараў!
За дакладнасць прыведзеных у артыкулах фактаў і цытат адказнасць
нясуць аўтары. Рэдакцыя можа друкаваць матэрыялы ў парадку абмеркавання,
не падзяляючы пункту гледжання аўтараў. Навуковыя артыкулы прымаюцца
да разгляду з рэкамендацыяй кафедры (аддзела) вучэбнай або навуковай
установы. Рэцэнзаваўне арганізоўвае рэдакцыя. Да разгляду прымаюцца
рукапісы аб’ёмам не больш як 16 старонак (кегль 14, праз 1,5 інтэрвала) у двух
экземплярах (пажадана з дыскетаі). Неабходна ў допісах паведамляць свае
прозвішча, імя і імя па бацьку, кароткія звесткі пра сябе, пашпартныя даныя
(абавязкова асабісты нумар), дакладны адрас, тэлефон. Рукапісы не вяртаюцца.

УВАГА!
Пераклады некаторых слоў,
а таксама некаторыя
абазначэнні на замежных
мовах зроблены не па
правілах граматыкі,
а з улікам магчымасцей
камп’ютэрнай настольна-
выдавецкай сістэмы.
© «Беларускі
гістарычны часопіс», 2006.

Методыка
Вопыт

Аляксандр КОРЗЮК

Народны музей “Вызваленне Беларусі”: 40 гадоў няспыннага пошуку

Эмблема народнага
музея гімназіі № 11.

КОРЗЮК Аляксандр Аляксандравіч — настаўнік гісторыі і англійскай мовы вышэйшай катэгорыі, з 1994 г. — кіраўнік народнага музея “Вызваленне Беларусі” гімназіі № 11 імя І.Д.Чарняхоўскага г. Мінска. Нарадзіўся ў 1977 г. у Мінску. Закончыў гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка ў 1999 г., аспірантуру — у 2003 г. Кіраўнік метадычнага аб’яднання настаўнікаў гісторыі Першамайскага раёна г. Мінска. Лаўрэат прэміі “За асабісты ўклад у развіццё здольнасцей таленавітай моладзі” Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных вучняў і студэнтаў (2005 г.). Аўтар больш за 15 навуковых і метадычных артыкулаў.

Гісторыя народнага музея гімназіі № 11 імя І.Д. Чарняхоўскага г. Мінска непарыўна звязана з развіццём гэтай навучальнай установы. Летам 1966 г. была адкрыта сярэдняя школа № 103 з паглыбленым вывучэннем англійскай мовы. Да 1978 г. яна месцілася ў будынку на вуліцы Друкарскай (цяпер — Сурганова), з 1978 г. знаходзіцца на вул. Каліноўскага, 36. Педагагічны калектыў адным з першых у горадзе пачаў прымаць замежныя дэлегацыі, у школе сталі працаваць лінгафонныя кабінеты для навучання англійскай мове.

У выхаваўчай рабоце вялікая ўвага надавалася героіка-патрыятычнай і пошукавай рабоце, звязанай з вывучэннем гісторыі Мінскага падполля. Ініцыятарам пошуку выступілі першы дырэктар ветэран Вялікай Айчыннай вайны Эма Людвігаўна Сінкевіч і грамадскія арганізацыі школы. Тэматыка будучага пошуку акрэслілася падчас сустрэчы з У.С.Казачонкам, аўтарам кнігі “Когда Родина в опасности”. На сустрэчы падзвіг жыхароў “страляючага” горада ўхваляваў вучняў і выклікаў цікаvasць да пошукавай працы. Уладзімір Сцяпанавіч дапамог знайсці папличнікаў і родных М.Кедышкі, І.Казінца, І.Кабушкіна. Таму з часу адкрыцця школы пачалася работа па арганізацыі музея герояў Мінскага камуністычнага падполля. Значную дапамогу ў яго стварэнні аказала Д.М.Петрачэнка, якая займалася даследаваннем гісторыі падполля.

Па ініцыятыве школьнай камсамольскай арганізацыі на сродкі, вылучаныя ад збору металалому і заробленыя падчас летняй працы вучняў у калгасе, на будоўлі і ў Батанічным садзе АН БССР, у 1968 г. каля будынка школы быў устаноўлены сімвалічны помнік “Трубі, трубац!”, прысвечаны падпольшчыкам. Яго стварылі студэнты Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута на чале з А.Крохалевым. Кіраўніком праекта быў народны мастак Беларусі А.Бембель.

Праз пяць гадоў дзякуючы педагагічнаму калектыву і таленавітаму педагогу і арганізатару Э.Л.Сінкевіч школа ўдзельнічала ў Выстаўцы дзясягненняў народнай гаспадаркі СССР у 1971 г. у Маскве. У заяўцы Міністэрства народнай асветы БССР на ўдзел у выстаўцы разам з іншымі поспехамі школы адзначаліся значная выхаваўчая і пошукавая работы вучняў. Па выніках выстаўкі ў 1972 г. калектыў узнагародзілі Ганаровым юбілейным знакам ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР і Цэнтральнага савета ВЦСПС у сувязі з 50-годдзем СССР, а Эму Людвігаўну — залатым медалём ВДНГ СССР.

23 лютага 1975 г. школьны музей герояў Мінскага падполля быў урачыста адкрыты. Ён стаў цэнтрам героіка-патрыятычнай і

пошукава-краязнаўчай дзейнасці не толькі ў школе, але і мікрараёне. Першым старшынёй музейнай рады была абрана старшакласніца Алена Коршук. Належнае месца ў экспазіцыі занялі экспанаты, якія збіраліся і беражліва захоўваліся на працягу 9 гадоў. Сярод іх — хустачка, што належала падпольшчыцы Святлане Хачэўскай, закатаванай фашыстамі; даміно з хлеба, зробленае ў Мінскай турме падпольшчыцай Вольгай Дуброўскай, настаўніцай падпольшчыка Захара Гало, нумары газеты “Правда”, “Комсомольская правда”, “Известия”, “Молот”, “Советская Белоруссия” 1941—1945 гадоў, перададзеныя ветэранам Вялікай Айчыннай вайны У.Ц. Жаркевічам; лістоўка “Голос из плена”; савецкія і нямецкія грашовыя знакі ваеннага часу; фотаздымкі ўдзельнікаў падполля.

Падчас працяглай і разнастайнай пошукавай работы члены музейнага савета сабралі многія цікавыя экспанаты. Напрыклад, у выніку перапіскі з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны і членамі сямей падпольшчыкаў фонды папоўнілі матэрыялы і фотаздымкі аб даваенным жыцці І. Кабушкіна ў Казані. Асаблівую каштоўнасць прадстаўляюць рэчы, перададзеныя музею ўдзельніцамі аперацыі па знішчэнні гаўляйтэра Беларусі В. Кубэ Героямі Савецкага Саюза А. Р. Мазанік — ганаровы студэнцкі білет Мінскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута, юбілейны медаль у гонар 25-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, М. Б. Восіпавай — Ганаровая грамата ЦК ЛКСМБ і фотаздымак з дароўным надпісам музею.

У зборы і сістэматызацыі матэрыялаў прымала ўдзел, без перабольшвання, уся школа. Кожны клас на працягу вучэбнай чвэрці або паўгоддзя выконваў пошукавае заданне і па яго выніках афармляў тэматычную папку ці альбом. Яны прадстаўляюць сабой каштоўныя крыніцы інфармацыі і захоўваюцца ў музейных фондах.

Такім чынам, калектыў школы правёў ґрунтоўную работу па стварэнні багатай музейнай экспазіцыі, вывучэнні і прапагандзе баявой славы ўдзельнікаў Мінскага падполля. У 1985 г. музей быў узнагароджаны Ганаровым вымпелам Савецкага камітэта ветэранаў вайны. Аднак сталі прыкметнымі і застойныя з’явы ў яго дзейнасці. Тэматыка гісторыі падпольнай барацьбы ў Мінску за 19 гадоў была добра распрацавана. Таму было вырашана пашырыць кірункі музейных пошукаў. За справу ўзяліся новы кіраўнік музея — настаўнік гісторыі, выдатнік асветы РСФСР Антаніна Фамінічна Масцюліна, якая мела вялікі вопыт працы па стварэнні музеяў у школах Расіі і Беларусі, і апантаны краязнавец кіраўнік школьнага турыстычнага клуба “Доблесць”, настаўнік музыкі Якаў Іосіфавіч Альпяровіч. На што скіраваць сваю ўвагу вучням і настаўнікам, падказаў ветэран Міхаіл Сямёнавіч

Іван
Данілавіч
Чарняхоўскі
(1906—
1945).
Двойчы
Герой
Савецкага
Саюза,
генерал
арміі,
камандуючы
3-м Беларускам
фронтам.
Фота
1943 г.

Глушкін, які жыў недалёка ад школы і быў частым госцем музея. Ён ваяваў на 3-м Беларускам фронце пад кіраўніцтвам таленавітага палкаводца Вялікай Айчыннай вайны, самага маладога камандуючага фронтамі ў час Беларускай наступальнай аперацыі “Баграціён” — Івана Данілавіча Чарняхоўскага. М. С. Глушкін і яго саслужыўцы вельмі абураліся, што ў Беларусі няма школы, якая насіла б імя І. Д. Чарняхоўскага. Школьныя краязнаўцы высветлілі, што падчас вызвалення Мінска ў канцы чэрвеня—ліпені 1944 г. па тэрыторыі, дзе знаходзіцца школа, рухаліся войскі 3-га Беларускага фронту.

Вучні пачалі перапіску з ветэранамі-чарняхоўцамі з Украіны і Расіі, наведалі школу на станцыі Вапнярка Вінніцкай вобласці, у якой у 1914—1919 гг. вучыўся І. Д. Чарняхоўскі, Умань, Кіеў, Адэсу, іншыя мясціны, звязаныя з жыццём і дзейнасцю палкаводца. Істотную дапамогу ў пошуку і сістэматызацыі сабраных матэрыялаў аказалі ветэраны 3-га Беларускага фронту І. Ф. Белавусаў, Я. Р. Кірычэнка, Р. І. Арыка, К. С. Швец. Частка фотакопій была зроблена ў фоталабараторыі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Вынікам напружанай і руплівай працы стала адкрыццё 7 мая 1989 г. у школьным музеі новага раздзела экспазіцыі, прысвечанага генералу І. Д. Чарняхоўскаму. Улічваючы вялікую работу, праведзеную калектывам школы па ўвекавечанні памяці Івана Данілавіча Чарняхоўскага, 30 красавіка 1990 г. Пастановай Савета Міністраў БССР № 76 сярэдняй школе № 103 было прысвоена яго імя.

А. Ф. Масцюліна.

М. С. Глушкін.

Б. У. Кручкоў.

Наша работа прадаўжалася. Напрыклад, у 1991 г. у Яраслаўскай вобласці пры дапамозе мясцовага камітэта камсамола была ўстаноўлена сувязь з асабістым вадзіцелем І. Д. Чарняхоўскага Барысам Іванавічам Вінаградавым. Ён раскажаў шмат цікавага пра баявую дзейнасць, а таксама пра трагічную гібель камандуючага ва Усходняй Прусіі 18 лютага 1945 г. У 1996 і 1998 гадах аўтар гэтага артыкула пабываў на сустрэчах ветэранаў 28-й танкавай (241-й стралковай дывізіі), якой у 1941—1942 гг. камандаваў Іван Данілавіч, у гарадах Варонежы і Ахтырцы (Вінніцкая вобл.), у 1997 г. — на злёце школ імя І. Д. Чарняхоўскага ў Вапнярцы. У выніку гэтых сустрэч удалося атрымаць новыя дакументы.

У жніўні 1996 г. у Маскве адбылася доўгачаканая сустрэча з дачкой генерала Неанілай Іванаўнай. Успаміны гэтай незвычайна прастай і гасцінай жанчыны, з якой мы абменьваліся лістамі, паштоўкамі і тэлеграмамі, уяўляюць вялікую каштоўнасць і паказваюць Івана Данілавіча не толькі як палкаводца, але і як чалавека, бацьку і мужа.

Увосень 1996 г. сумесна з супрацоўнікамі ваенна-франтавога аддзела Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны адбылася крэйзнаўчая паездка ў Лагойскі раён, на месца каманднага пункта 3-га Беларускага фронту. Яе ўдзельнікі сустрэліся з жыхарамі вёскі Косіна і пасёлка Чарняхоўскі, якія памяталі падзеі лета 1944 г., а таксама з вучнямі і настаўнікамі Косінскай школы. Фонды дзяржаўнага музея папоўнілі салянка і начоўкі з той хаты, дзе спыняўся камандуючы.

Найбольш каштоўнымі экспанатамі нашага музея з'яўляюцца арыгінальны партрэтны фотаздымак Івана Данілавіча, зроблены ў 1943 г., два

групавыя фотаздымкі, кніга з аўтографам народнага пісьменніка Беларусі І. Мележа “Мінскі напрамак”, адным з галоўных герояў якой з'яўляецца І. Д. Чарняхоўскі, некалькі арыгінальных фотаздымкаў карэспандэнта газеты 3-га Беларускага фронту “Красноармейская правда” А. Аркашова, зробленыя ў ходзе вызвалення Беларусі. У экспазіцыі размешчаны карта Усходняй Прусіі, рэшткі зброі, знойдзенай падчас турыстычных паходаў па месцах баёў 3-га Беларускага фронту, нумары газеты “Правда” з тэкстамі загадаў Вярхоўнага Галоўнакамандуючага І. Д. Чарняхоўскаму, некралогам і апісаннем пахавання генерала ў лютым 1945 г.

У сувязі са з'яўленнем новага раздзела экспазіцыі ў 1992 г. музейная рада вырашыла прывесці ў адпаведнасць назву музея. Назва “Вызваленне Беларусі” найлепш адлюстроўвала агульны ўклад у перамогу, які зрабілі і падпольшчыкі, і воіны 3-га Беларускага фронту. У наступным годзе школа атрымала статус гімназіі, які пацвердзіла ў 1998/1999 навучальным годзе і атрымала новы гімназічны парадкавы нумар 11. З гэтага часу Дзень гімназіі святкуецца ў апошні дзень 3-й чвэрці.

Значная роля ў пацвярджэнні статусу гімназіі належала і музею, якому за дасягнутыя поспехі ў пошукавай рабоце, прапагандзе і вывучэнні гісторыі і культуры беларускага народа ўпраўленне культуры Мінгарвыканкама ў 1995 г. прысвоіла ганаровае званне “народны”. У наступным годзе, да 30-годдзя гімназіі, сіламі настаўнікаў і музейнай рады была абноўлена экспазіцыя па гісторыі Мінскага падполля, з якой калісьці пачынаўся музей. Асобая заслуга ў гэтым мастака-афарміцеля гімназіі, Выдатніка кінематаграфіі СССР, ветэрана 3-га Беларускага фронту Івана Іванавіча Каваленкі.

Трэба адзначыць, што ініцыятывы музейнай рады заўсёды падтрымліваліся школьнай адміністрацыяй, якая разумела, які выхаваўчы патэнцыял для грамадзянска-патрыятычнага выхавання маюць пошукавая работа і музейнае краязнаўства. Пляны, якія нам самім вельмі часта здаваліся занадта смелымі або занадта дарагімі, знаходзілі паразуменне ў дырэктара гімназіі ў 1987—2003 гг. Зінаіды Канстанцінаўны Чахоўскай, намесніка дырэктара па выхаваўчай рабоце ў 1992—2001 гг. Барыса Уладзіміравіча Кручкова і, што не можа не радаваць, і цяпер падтрымліваюцца іх пераемнікамі. Так, падчас хвалі закрыцця школьных музеяў у 1992—1994 гг. дзякуючы менавіта Б.У.Кручкову наш музей не толькі захаваўся, але і атрымаў штуршок для далейшага пашырэння сваёй дзейнасці. У 1997 г. на будынку гімназіі была ўстаноўлена мемарыяльная дошка ў гонар І.Д. Чарняхоўскага, у маі 2005 г., да 60-годдзя Перамогі, на прышкольным участку была закладзена Алея славы, у верасні адкрыты мемарыяльны знак у гонар воінаў-вызваліцеляў 3-га Беларускага фронту.

У 2003 г., да 10-годдзя надання школе статусу гімназіі, пры дапамозе членаў бацькоўскага камітэта гімназіі Ч.А.Шаканава, Т.С.Сапегі і Б.У.Гаранкова памяшканне народнага музея было рэканструявана. Мастак-афарміцель гімназіі У.Каваленка зрабіў трэці раздзел экспазіцыі — “Гісторыя гімназіі № 11”.

Пры стварэнні новага раздзела ставілася задача, каб кожны настаўнік-ветэран або педагог, член адміністрацыі, які працаваў у гімназіі і меў шматгадовы стаж працы, перадаў якую-небудзь рэч у якасці экспаната для будучай экспазіцыі. Ветэраны педагогічнай працы шчыра падзяліліся сваімі ўспамінамі, фотаздымкамі, асабістымі рэчамі, што суправаджалі іх настаўніцкую дзейнасць. Сярод іх — дырэктар школы ў 1979—1986 гг. заслужаны настаўнік Беларускай ССР Вера Уладзіміраўна Чаркасава, настаўнікі рускай мовы Вера Андрэеўна Малюкевіч, пачатковых класаў — Людміла Фёдараўна Папова, матэматыкі Аляксандра Мартынаўна Парэпка і многія іншыя. Дзякуючы ім экспазіцыя папоўнілася падручнікамі і метадычнымі дапаможнікамі 1950—1970-х гг., пёравымі ручкамі, лагарыфмічнай лінейкай, лічылнікамі, шэрагам іншых экспанатаў. Вера Андрэеўна перадала ў дар музею нагрудныя знакі «Настаўнік-метадыст» і «Выдатнік народнай асветы БССР».

У экспазіцыі знайшлося месца для партфеля Леаніда Барысавіча Маркіна, які з 1966 па 1987 г. працаваў намеснікам дырэктара па вучэбнай рабоце. Можна пабачыць і такі незвычайны экспанат, як сукенка для выпускнога балю Іны Віктараўны Маклаковай, выпускніцы 1988 г., якая на працягу апошніх васьмі гадоў працуе намеснікам дырэктара па вучэбнай рабоце.

Першы дырэктар сярэдняй школы № 103, заслужаны настаўнік БССР Э.Л.Сінкевіч (злева ў першым радзе) на ўрачыстай сустрэчы з нагоды Дня Перамогі. Май 2003 г.

Не засталіся ўбаку і выпускнікі. За гады свайго існавання школа-гімназія выпусціла больш за тры з паловай тысячы вучняў. Многія з іх дасягнулі значных поспехаў у прафесійнай дзейнасці. Свае школьныя фотаздымкі, сшыткі, рэчы перадалі музею артыстка Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы Святлана Зеляноўская, іпадыякан Мітрапаліта Філарэта Святаслаў Рагальскі, міжнародны гросмайстар па шахматах Барыс Гельфанд.

Гэты раздзел экспазіцыі заўсёды выклікае вялікую цікавасць вучняў, бо дзе яшчэ пабачыш арыгінальныя фотаздымкі, даведаешся, якой была школьная форма, чым пісалі і па якіх падручніках вучыліся шмат гадоў таму! Створаны ў музеі і арыгінальны “куток школьніка” — старая школьная парта, на якой стаяць глобус, чарніліца, ляжаць сшыткі, падручнікі, вучнёўскі дзённік, побач — ранец, на сцяне — паліца з кнігамі. Усё гэта стварае своеасаблівую і па-свойму непаўторную атмасферу. З 2001 г. у музеі захоўваюцца ўзнагароды і сцяг гімназіі.

У 2004 г. раздзел экспазіцыі “Гісторыя гімназіі № 11” быў дапоўнены выстаўкай “Імі ганарыцца гімназія”. На ёй прадстаўлены фотаздымкі сённяшніх вучняў гімназіі, якія маюць дасягненні ў вучэбнай, навуковай, грамадскай дзейнасці, творчасці і спорце.

Адкрыццё выстаўкі
“Ордэн у тваім доме”.

Злева направа:
А.В.Фралова,
дырэктар гімназіі
ў 2003—2005 гг.,
М.І.Марозава,
ветэран
3-га Беларускага
фронту,
Д.Чарноў,
экскурсавод
савета музея.
Люты 2004 г.

З Беларускім дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны заключаны дагавор аб узаемным супрацоўніцтве. Вучоны сакратар музея Г.Дз.Бабусенка, яго супрацоўнікі Г.В.Скарынка, Н.А.Яцкевіч, З.Ф.Пякарская заўсёды дапамагаюць нам. Работнікі музея выступаюць перад вучнямі з тэматычнымі лекцыямі, праводзяць з членамі музейнай рады экскурсіі па перасоўных выстаўках з фондаў музея. У 1997 г. мы разам на базе дзяржаўнага музея правялі тэматычную вечарыну “Удзел саюзнікаў у Другой сусветнай вайне” і ў 2000 г. вечар памяці І.Д.Чарняхоўскага, прысвечаны 55-годдзю з дня яго гібелі.

Велізарную работу праводзяць члены музейнай рады з ліку вучняў гімназіі. Цяпер музейныя “хітрасці” спасцігаюць сямікласнікі. Акрамя экскурсій, лекцый і гутарак для вучняў, краязнаўчай работы ў рамках экспедыцыі “Наш край”, музейная рада арганізуе ўрокі мужнасці з удзелам ветэранаў, ладзіць святочныя вечарыны да памятных дат, арганізуе пошук і збор экспанатаў па профілі музея. Многія гімназісты, схільныя да навукова-даследчай работы, пішуць навуковыя работы па гісторыі Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў, па тэматыцы народнага музея або выкарыстоўваюць яго бібліятэку і выступаюць з імі на раённых і гарадскіх вучнёўскіх навукова-практычных канферэнцыях. Сярод іх трэба адзначыць рэфераты Ю.Купрыянавай і К.Прадзёда “Гісторыя партызанскай брыгады “Народныя мсціўцы” імя В.Варанянскага”, В.Маалуф “Гісторыя стварэння ААН”, Р.Лумпава “Мінскае гета”, Ж.Чупанавай “Трагедыя канцлагера Малы Трасцянец”, А.Навіцкай “Гісторыя стварэння Лігі Нацый і ААН як дзвюх арганізацый па падтрымцы міру”.

З 1992/1993 навучальнага года музей штогод ладзіць тэматычныя выстаўкі па асобных тэмах

гісторыі Вялікай Айчыннай вайны са сваіх фондаў з далучэннем арыгінальных экспанатаў Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, якія перадаюцца нам у часовае карыстанне. Як найбольш змястоўнымі і ўдалымі можна назваць такія выстаўкі, як “Новыя матэрыялы пра І.Д.Чарняхоўскага” (1997 г.), “З гісторыі брыгады “Народныя мсціўцы” (1998 г.), “З новых паступленняў музея” (1999 г.), “Сямейныя рэліквіі” (2000 г.), “Старонкі гісторыі Мінскага падполля” (2001 г.), “Ордэн у тваім доме” (2004 г.). Выкарыстанне такой формы работы дазваляе паказаць наведвальнікам тыя дакументы і матэрыялы, якія захоўваюцца ў фондах нашага музея, але не прадстаўлены ў асноўнай экспазіцыі з-за абмежаванасці яе памераў, і таксама паказаць вучням арыгінальныя рэчы са збораў дзяржаўнага музея. Гэта павышае цікавасць вучняў і настаўнікаў да дзейнасці нашага музея і павялічвае ступень выкарыстання яго магчымасцей у выхаваўчай пазакласнай рабоце.

У гімназіі ўжываюцца інавацыйныя формы і метады грамадзянска-патрыятычнага выхавання сродкамі музея. На працягу 2004/2005 навучальнага года членам музейнай рады, цяпер выпускніком гімназіі, Парвізам Іскендэравым пад кіраўніцтвам аўтара гэтага артыкула быў створаны ў Інтэрнеце сайт народнага музея на рускай і англійскай мовах — www.gymnasia-11.narod.ru. Увазе наведвальнікаў прапануюцца наступныя раздзелы: “Пра гімназію”, “Музей”, “Узнагароды музея”, “Формы работы”, “І.Д.Чарняхоўскі”. Можна пабачыць фотаздымкі найбольш цікавых экспанатаў, здзейсніць аглядную экскурсію па музейнай экспазіцыі. Сайт знаёміць з членамі музейнай рады і іх дасягненнямі, у фотагалерэі даецца магчымасць даведацца пра гімназічныя мерапрыемствы.

Куток памяці І.Д. Чарняхоўскага ў гімназіі № 11.

Фрагмент экспазіцыі народнага музея.

Даміно з хлеба, зробленае ўдзельніцай Мінскага падполля В. Дуброўскай падчас знаходжання ў Мінскай турме.

Фота
А. Міхайлава.

"Куток школьніка" —
фрагмент экспазіцыі
па гісторыі гімназіі № 11.

Вучнямі гімназіі з удзелам настаўнікаў гісторыі і інфарматыкі створаны камп'ютэрныя прэзентацыі, якія актыўна выкарыстоўваюцца намі ў пазакласнай рабоце: “І.Д. Чарняхоўскі”, “Памяць пра вайну”, “Гісторыя гімназіі № 11”, “Абеліскі, помнікі і мемарыяльныя комплексы Першамайскага раёна”.

Як новую форму грамадзянска-патрыятычнага выхавання можна разглядаць штомесячны выпуск інфармацыйна-пазнавальнага лістка “Музейная праўда”, які рабілі вучні з 1997 па 2004 г. І хоць цяпер па аб'ектыўных прычынах яго выпуск перапыніўся, мы ў будучым плануем звярнуцца да падобнай формы работы. Вопыт спалучэння традыцый і наватарства ў выхаваўчай рабоце і прымянення іх на практыцы быў абагулены ў адукацыйным праекце “Арганізацыя ідэйна-маральнага выхавання вучняў сродкамі дзейнасці народнага музея”, які атрымаў у 2003 г. грант Мінгарвыканкама.

У 2004 г. адбыўся семінар кіраўнікоў музеяў баявой славы “Ідэйна-выхаваўчая работа музеяў баявой славы, краязнаўчых музеяў, устаноў адукацыі на матэрыялах 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў”. Увазе гасцей з усёй рэспублікі былі прапанаваны даклады і метадычныя распрацоўкі, а таксама некаторыя ўрокі і пазакласныя мерапрыемствы па тэме семінара.

Прыемна адзначыць, што дзейнасць музея і гімназіі па грамадзянска-патрыятычным выхаванні неаднаразова адзначалася шматлікімі дыпломамі і граматамі Камітэта па адукацыі Мінгарвы-

Закладка Алеі славы на тэрыторыі гімназіі.
6 мая 2005 г.

канкама, Беларускага аддзялення Савецкага фонду міру, Мінскай секцыі Савецкага камітэта ветэранаў вайны, Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, упраўлення адукацыі адміністрацыі Першамайскага раёна, Беларускага рэспубліканскага савета ветэранаў вайны і працы.

У 1994 г. музей стаў пераможцам рэспубліканскага конкурсу музеяў баявой, працоўнай і партызанскай славы, прысвечанага 50-годдзю вызвалення Беларусі. Дзесяць наступных гадоў паказалі, што музей напружана працаваў, і як вынік — дыплом лаўрэата Рэспубліканскага конкурсу музеяў баявой славы, прысвечанага 60-й гадавіне вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 2004 г. гімназія № 11 стала лідэрам мінскай гарадской акцыі “Раўненне на герояў Перамогі”, што праводзілася Камітэтам па адукацыі Мінгарвыканкама, ДТСААФ і БРСМ.

Сёння наш музей размяшчаецца на плошчы 56 квадратных метраў, мае тры раздзелы экспазіцыі. Фонды музея налічваюць больш за дзве з паловай тысячы экспанатаў, з якіх больш за 300 з’яўляюцца арыгіналамі. Матэрыялы, сабраныя ў ім, актыўна выкарыстоўваюцца на ўроках і ў пазачаснай дзейнасці. Спецыяльна для гэтых мэт была распрацавана тэматычная праграма “Музей гімназіі — уроку” і праграма факультатыва на курса па школьным музейзнаўстве. Вывучэнне тэмы “Беларусь у гады Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў” па гісторыі Беларусі ў 9-м класе і заняткі адзінаццацікласнікаў па факультатыву “Вялікая Айчынная вайна савецкага народа” праходзяць непасрэдна на базе музея. У сакавіку 2005 г. адбыўся цікавы інтэграваны ўрок па гісторыі Беларусі і французскай мове з выкарыстаннем камп’ютэрных тэхналогій “Антыфашысцкае супраціўленне на акупіраваных тэрыторыях”.

Мы плануем далейшае папаўненне экспазіцыі па гісторыі гімназіі, комплекс мерапрыемстваў, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння І.Д. Чарняхоўскага, новыя сумесныя мерапрыемствы з Беларускай дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Наша даўня і пакуль што не здзейсненая мара па прычыне недахопу вучэбных памяшканняў у будынку гімназіі — набыццё другой музейнай залы, у якой магла б размясціцца пастаянная выстаўка прадметаў беларускай этнаграфіі і народнага побыту. Збіраецца гэтая калекцыя з 2002 года, калі музей праводзіў этнаграфічную выстаўку “Беларуская хатка”, і пасля яе заканчэння сабраныя матэрыялы знаходзяцца пакуль што ў фонда-сховішчы.

Такім чынам, саракавы юбілей гімназіі і свайго заснавання музей адзначае з багатым вопытам, і яе калекцыі ўпэўнены, што наступныя гады будуць такімі ж насычанымі і плённымі.